



Het Algerijnse drama

Over mythes en realpolitiek

Sami Zemni

Dienst Derde Wereld, Universiteit Gent

Het Algerijnse conflict sleept nu al een zevental jaar aan, maar het is pas sinds nieuwjaar 1998 dat de Europese Unie wakker ligt van het mateloze geweld dat de Algerijnse burgerbevolking treft. De media, die sindsdien uitgebreid aandacht schenken aan het conflict, slagen er niet in een coherente analyse te maken of zelfs maar een objectief beeld te geven van de feiten. De analyse die ons gebracht wordt, is een analyse die goed klinkt in westerse oren, maar de echte oorzaken van het geweld ongemoeid laat. Ondertussen blijft het geweld verderduren en lijdt de geloofwaardigheid van de Europese universalistische waarden van mensenrechten in Algerije onherstelbare schade.

De opkomst van islamistische¹ partijen in de Arabische wereld en daarbuiten (Azië, Afrika,...) en vooral hun succes wanneer ze mogen deelnemen aan verkiezingen, hebben de oriëntalistische denkbeelden en stereotyperingen van een "islam in beweging" opnieuw leven ingeblazen. Er is weinig of geen moeite gedaan om na te gaan wat voor een partij het FIS eigenlijk was. Aangezien de "I" voor "islamique" staat, besloot men alras dat het FIS hetzelfde was als de Hamas in Palestina, de Gema'a islamiyya en de Moslimbroederschap in Egypte,... waarvoor evenmin een diepgaande analyse noodzakelijk is. Het beeld dat overheerste was eigenlijk simpel. Het FIS was anti-westers, anti-modern, anti-vrouw, anti-vrijheid. Die analyse steunt niet op een rigoureuze methodologie die men van politicologen, of een professionele deontologie die men van journalisten kan verwachten. Zoals klassieke oriëntalistische de Koran en de Sunna bestuderen, worden nu de geschriften van de "grondleggers" van het islamisme geïnterpreteerd en als bewijzen van analyse naar voren geschoven.

In het acroniem FIS staat niet de letter "I" maar wel de letter "F" centraal. Het FIS is een politiek front, zoals het FLN dat was. Een politiek front betekent dat we niet te maken hebben met een klassieke partij, maar met een

strategisch en tactisch samengaan van verschillende stromingen en facties met één gedeeld doel, nl. het winnen van verkiezingen. Van bij haar oprichting was het FIS een zeer verdeelde partij, die zowel in haar programma als in haar verkiezingsmeetings programmatologisch vaag bleef met als enig doel de evenwichten tussen de verschillende tendensen niet te verstoren en zoveel mogelijk stemmen te winnen. De propaganda van enkelen binnen het FIS, vooral van de nummer twee, Ali Belhadj, werd kritiekloos overgenomen door pers en wetenschappers als bewijs van analyse. Maar hoe zou België reageren op een studie van een Algerijns die het Belgische politieke systeem zou analyseren enkel aan de hand van uitspraken van één politicus tijdens een verkiezingscampagne?

Het kritiekloos overnemen van het discours van de Arabische staten over hun islamisten is niets anders dan medeverantwoordelijk zijn voor de blinde en harde repressie van (meestal) onschuldige burgers, het verder legitimeren en in stand houden van corruptie, dictatoriale of autoritaire politieke regimes. En nog belangrijker: het is een schande voor ons eigen gewaardeerde discours van mensenrechten en democratie.

In wat volgt is het geenszins de bedoeling een historische studie te maken van het Al-

gerijnse islamisme. Ik neem de draad op bij het begin van 1991, het jaar van de verkiezingen. Het is de bedoeling aan te tonen dat een analyse die ervan uitgaat dat het geweld de kern van het Algerijnse probleem vormt of een manicheïstisch beeld schept van een strijd tussen "the good ones and the bad ones", voorbijgaat aan de ware inzet van het conflict, namelijk dat een semi-militair regime dat de macht dreigde te verliezen door een democratiseringsproces erin slaagde zichzelf aan de macht te handhaven door zich te bekleden met de ornamenten van een democratisch bestel, door haar belangrijkste oppositie te criminaliseren en haar schijnoppositie te instrumentaliseren. Niet het islamisme als dusdanig staat centraal in deze analyse, wel het weggekaapte en ontspoorde democratiseringsproces en de radicalisering van het geweld.

Democratisering en de verkiezingen van december 1991

Het democratiseringsproces dat was ingezet in 1988 moest zijn hoogtepunt bereiken tijdens de eerste vrije parlementsverkiezingen van 1991. In maart 1991 keurt het FLN-parlement een nieuwe electorale wet goed die het FLN moet bevoordelen. Alle oppositiepartijen verzetten zich tegen de nieuwe wet, maar het is het FIS dat op 25 mei 1991 een staking afkondigt. Op 4 juni 1991 roept president Chadli Ben Jedid de noodtoestand uit en stelt de verkiezingen, gepland voor juni, uit.

De politieke gevolgen van deze staking zijn immens en verregaand. Het is op dat moment dat het democratiseringsproces wordt doodgestoken. De staking, die de regering dagelijks veel geld kost, wordt hardhandig aangepakt door het leger dat daarmee zijn intrede doet op het politieke toneel².

Het eerste slachtoffer van het leger is eerste minister Mouloud Hamrouche. Officieel wordt Hamrouche ontslagen omdat hij niet hard genoeg tegen het FIS was opgetreden. Er is echter meer mee gemoeid. Hamrouche was

sinds het einde van de jaren '80 een ambitieus economisch hervormingsplan begonnen dat kwaad bloed had gezet bij de legertop, de oude FLN-garde en in de nog gecontroleerde banksector³. Hamrouche wou de Algerijnse staatseconomie op zeer korte tijd privatiseren. De snelheid waarmee dit gebeurde zorgde voor een snelle desintegratie en destabilisering van de cliëntelistische netwerken die de legertop verbond met een kleine groep van politieke opportunisten en zakenmensen⁴. Deze cliëntelistische netwerken waren zeer snel na de onafhankelijkheid ontstaan en slaagden er jarenlang in een groot deel van het manna van de petrodollars af te romen. De Algerijnse economie was niet gebaseerd op productie, maar op distributie, een typische eigenschap van een renteniersstaat. De hervormers van het FLN, zoals Hamrouche en zijn entourage, wilden deze netwerken vernietigen en de economie privatiseren om, in een kapitalistische economische logica, hun eigen schaapjes op het droge te brengen.

Mouloud Hamrouche wordt vervangen door Sid Ahmed Ghazali, die heel snel de historische leiders van het FIS, Abassi Madani en Ali Belhadj, laat arresteren. Ghazali heeft zo zijn eigen idee over het democratiseringsproces. Hij eigent zich de vox populi toe en is ervan overtuigd dat het FIS een deel van haar aanhang heeft verloren tijdens de staking van mei-juni.

Uiteindelijk worden de verkiezingen op 26 december 1991 gehouden zonder dat de kieswetgeving noemenswaardig is veranderd. Het FIS behaalt 55% van de stemmen, goed voor 188 zetels, het Front des Forces Socialistes

Hoe zouden Belgen reageren op een studie van een Algerijn die het Belgische politieke systeem analyseert aan de hand van uitspraken van één politicus tijdens een verkiezingscampagne?

(FFS) 25 en het FLN 16 zetels. De verkiezingen betekenen de volledige instorting van het FLN. De uitslag van de stembusgang is een even grote verrassing voor het FLN als voor de buitenlandse observatoren, die het einde

van het FIS hadden voorspeld.

Het is waar dat bij de verkiezingen van juni 1991 50% van de kiezers niet kwam opdagen, dat de "vloedgolf van het FIS" niet zo belangrijk was. Dit betekent echter nog niet dat de verkiezingen in diskrediet kunnen gebracht worden, zoals verscheidene Europese observatoren hebben getracht te doen.

In deze warrige omstandigheden beginnen alle politieke partijen strategieën uit te dokteren hoe het verder moet. Dat er nog een tweede ronde zou komen lijkt weinig waarschijnlijk, gezien de manoeuvres van het leger. *"Les victimes de cette insolence électorale ne voulaient pas envisager d'autre que celle qui consistait en quelque sorte à 'changer le peuple'"*⁵.

In de dagen na de verkiezingen beslist het leger zonder al teveel haast op welke manier zij een "constitutionele" staatsgreep zal plegen. In de hoogste cenakels van het leger is er nooit sprake geweest van een tweede ronde. In de luxueuze villa's van de Clubs-des-Pins, geprivilegieerde residentie van de nomenclatura, worden op 28 december de krijtlijnen uitgetekend van een "politiek" scenario dat zich gedurende de eerste maanden van 1992 zal ontvouwen.

Op 4 januari zet het leger Chadli Ben Jedid zodanig onder druk dat hij verplicht wordt het parlement te ontbinden. Een week later, op 11 januari, moet hijzelf ontslag nemen. In de plaats komt er een Haut Comité de Sécurité, dat even later de Haut Comité d'Etat (HCE) wordt. Nadat de "redders van de democratie" de inhoud van de stembussen hadden genegeerd, *"(ils) font prononcer ensuite la dissolution du parti qui a eu l'imprudence d'obtenir la majorité"*⁶. Exit legaliteit, exit democratie.

De repressie en het geweld

Terwijl de vijfkoppige HCE haar best doet om enige legitimiteit te winnen, zet het leger, ver weg van de schijnwerpers van onze

televisiecamera's, een weergaloze repressie in tegen éénieder die ervan verdacht wordt sympathie te hebben voor het FIS. Op die manier komen tussen de tien- en zeventienduizend mensen in concentratiekampen in de Sahara terecht, waar op grote schaal wordt gefolterd en gemarteld⁷. In deze sfeer van repressie en terreur zijn de *hardliners* van het FIS en daarbuiten aan hun geweldcampagne begonnen.

Van bij het begin is de gewapende strijd van de islamisten verdeeld en niet groot in aantal⁸. Een eerste groep had de uitslag van de verkiezingen niet afgewacht om zich te organiseren. Deze stroming bestond vooral uit oude strijdmakkers van Moustapha Bouyali, een man die reeds begin de jaren '80 een guerilla had ingezet tegen het regime en in 1987 werd omgebracht. Een tweede groep mensen kwam uit het FIS, geloofde in de legale weg naar machtsverwerving, maar voelde zich bedrogen en was uit op wraak. Een derde stroming bestond uit de groep van Afghanen. De oudstrijders van de Afghaanse oorlog zagen in het geweld hun kans om enig aanzien in de Algerijnse maatschappij te verwerven. Toen zij terugkwamen uit Afghanistan hadden zij gedacht als helden ontvangen te worden... Het draaide uiteraard anders uit. Een vierde stroming was de stadsguerilla: bendes van jongeren die weliswaar voor het FIS gekozen hadden, maar in de meeste gevallen niets met de partij te maken hadden, aan-

Ver weg van de tv-camera's zette het leger een genadeloze repressie in tegen al wie verdacht werd van FIS-sympathieën. Het is in deze sfeer van martelpraktijken en terreur dat de hardliners van het FIS en daarbuiten aan hun geweldcampagne zijn begonnen.

gevoerd door jonge militanten van het FIS. Deze verdeeldheid van het islamistische kamp speelde uiteraard in de kaart van het leger (een verdeelde tegenstander is een zwakke tegenstander), maar bracht tegelijkertijd ook meer chaos en oncontroleerbaarheid mee.

In 1992 beperkt het "islamistische geweld" zich vooral tot personen die op een of andere manier deel uitmaken van de macht:

functionarissen, soldaten, politie, legerofficieren. Vanaf 1993 wordt het geweld driester en blinder. Ook intellectuelen en kunstenaars moeten er nu aan geloven. Niet omdat het FIS of de nebuleuze GIA, die voor de eerste keer van zich laat horen, het land willen "onthensen", zoals vaak te lezen was, maar als morbide antwoord op de arrestatie en marteling van 1224 intellectuelen (leraars, journalisten, ingenieurs) uit het islamistische kamp. De GIA moordt niet altijd blindelings, zoals op het eerste zicht wordt vastgesteld. Er schuilt wel degelijk een perfide machtslogica achter al dit geweld. De vermoorde intellectuelen worden in de meeste gevallen zorgvul-

De GIA moordt niet altijd blindelings, zoals op het eerste gezicht wordt vastgesteld. Er schuilt wel degelijk een perfide machtslogica achter al dit geweld.

dig uitgekozen. De Franstalige journalisten zijn een geliefkoosd doelwit, niet omdat ze niet in het Arabisch schrijven, maar wel omdat zij geen enkele solidariteit tonen als het leger zijn toorn op Arabischtalige collega's botviert. Franse journalisten die zich niet achter het leger verschuilen (en die het dus ook steeds moeilijker krijgen) worden met rust gelaten en kunnen zelfs op de sympathie van het FIS rekenen. Salima Ghezali, hoofdredactrice van de onafhankelijke krant *La Nation* (verboden sinds 1995) stelt namelijk vast dat "(...) *certains de ces journalistes auraient accepté de rendre de menus services aux services de renseignement de leur pays et, de ce fait, peuvent être tombés pour des faits n'ayant (...) rien à voir avec la pratique journalistique*"⁹.

De mediatieke uitbuiting van deze moorden is groot. Ze stellen het Algerijnse regime in staat zijn legitimiteit op te krikken. In Europa komen de generaals ons vertellen dat zij een strijd tegen de baarbaarsheid aan het voeren zijn, het geliefkoosde onderwerp van cartoonist Plantu van de Franse krant *Le Monde*. Op het moment dat er een zestigtal intellectuelen vermoord worden door het islamistische kamp, zijn er in het andere kamp reeds honderden slachtoffers gevallen. Maar over

hen wordt met geen woord gesproken, want zij denken niet zoals wij willen dat ze denken.

Vanaf september 1993 worden ook buitenlanders slachtoffers van de gewelddadige escalatie. Het leger slaagt erin de misdrijven voor te stellen als een bewijs van de intolerantie en de roekeloosheid van het islamistische kamp en haar "nieuwe jihad op het Westen". Nochtans is het geweld niet inherent aan het islamisme, noch aan om het even welke andere godsdienst of politieke oppositie. Ook achter deze wreedheden schuilt een perfide, maar heldere logica. Het regime in Algiers had nooit verwacht dat de gewelddadige oppositie zo lang zou blijven duren. Het was hen duid-

delijk geworden dat ze zonder buitenlandse steun, vooral Franse, niet konden overleven. Het is dit front dat de

GIA en het Armée Islamique du Salut (de gewapende vleugel van het FIS, opgericht in mei 1994) tracht te breken door buitenlandse doelwitten in Algerije te treffen en, in het geval van de GIA, iets later zelfs hun acties op Frans grondgebied verder te zetten.

In de loop van 1995 krijgt het geweld in Algerije nog een bijkomend luik: het verplaatst zich naar het platteland. Generaal Lamari beseft dat het geweld niet bedreigend is voor de machtspositie van het leger en haar economische belangen. Integendeel, het verschaft het leger een vrijgeleide voor autoritair optreden en een legitimiteit naar het buitenland toe. "*The regime in Algeria does not fear those who throw bombs, it fears those who cast ballots*"¹⁰.

De opbouw van een erszats-democratie

Ondertussen verandert het politieke toneel met grote snelheid. Politieke partijen die tot dan toe geen enkele rol hebben gespeeld in de Algerijnse politiek zullen stilaan door het leger geïnstrumentaliseerd worden. Het Rassemblement pour la Culture et la Démocratie (RCD) van Saad Saadi schaart zich geleidelijk aan achter de staatsgreep onder het mom van de democratie. De RCD is de enige partij in

Algerije die openlijk haar niet-godsdienstige karakter toegeeft, maar ze was dan ook maar goed voor 1,5% van de kiezers in december 1991. De mediatieke ruimte die deze partij bestrijkt, is omgekeerd evenredig met haar representativiteit. Nochtans worden wij in Europa telkens opnieuw door leden van deze partij over Algerije "ingelicht". Mevrouw Khalida Messaoudi is een Algerijnse feministe, de nummer twee van de RCD, die "benoemd" werd door de militairen om in het overgangsparlement te zetelen. Messaoudi zal heel vlug de zondebok worden van het FIS en

Pas vanaf 1997, na de parlaments- en gemeenteraadsverkiezingen, vaart het RCD opnieuw een onafhankelijke koers. De partij kwam bedrogen uit haar relatie met het leger, dat uiteraard zijn eigen agenda heeft gevolgd.

Na het mandaat van de HCE werd op 1 januari 1994 Lamine Zeroual tot president benoemd. De redelijk onbekende generaal op rust werd door de generaals gecoöpteerd omdat hij een aanvaardbaar figuur was voor iedereen in de legertop. Nochtans kan generaal Lamari, stafchef van het leger, *chef de file* van de *éradicateurs*, zijn ongenoegen niet verbergen.

Telkens er verkiezingen zijn in Algerije, gaan onze journalisten zweven. Alsof verkiezingen het wondermiddel zijn om het geweld te doen stoppen en de regering van legitimiteit te voorzien.

Wanneer Zeroual een timide dialoog aangaat met het FIS (en alle andere oppositiepartijen), doet het leger er alles aan om deze te doen mislukken. Lamari pro-

moveert de gewapende groepen die haar ter dood veroordelen. Messaoudi vlucht naar Frankrijk en wordt daar met open armen ontvangen. Al vlug begint zij een blitzcarrière in de Europese media (haar boek werd in ettelijke talen vertaald) als de vertegenwoordigster van "dé" Algerijnse vrouw. Andere stemmen worden niet gehoord, met uitzondering van gelijkgezinden van dezelfde partij. Mevrouw Messaoudi is bijna niets anders geworden dan het emblematische hoofd van de "exportfeministen van de militaire top"¹¹.

De RCD wordt in de eerste plaats gedreven door het charisma van haar voorzitter Saad Saadi. Het probleem van dokter Saadi - hij is psycholoog - is dat hij veel ambitie heeft, maar geen kiezers. In plaats van zijn politiek programma gebaseerd op mensenrechten, secularisme en emancipatie in de praktijk te brengen, werd hij één van de beste medestanders van de meest radicale generaals die aan de macht zijn, de "*éradicateurs*", de ontworpe-laars¹². "Saad Saadi ne pouvait refuser l'occasion qui lui était offerte sur un plateau d'argent par l'ANP (Armée Nationale Populaire, nvda) d'occuper le devant de la scène politique, d'éviter l'oubli et transférer son cuisant échec en victoire même éphémère, pourvu qu'elle crée l'illusion"¹³.

moveert de getrouwen en voorstanders van Zeroual in het leger weg. Zeroual, die niet zonder het leger kan (hij mag niet vergeten wie hem 'koning' heeft gemaakt), wordt er stil aan de gevangene van en brengt dan maar een geleidelijke institutionele dynamiek op gang die Algerije moet voorzien van "democratische instituties". Zeroual kleurt van dan af aan mooi binnen de lijnen die het leger uitzet. Eerst zijn er presidentiële verkiezingen, die Zeroual met 61% wint. Een jaar later wordt per referendum een nieuwe grondwet goedgekeurd die het gros van de macht bij de president legt. De weg ligt nu open voor parlaments- en gemeenteraadsverkiezingen, waarbij Zeroual noch het leger hoeven te vrezen voor hun controle over het systeem. Maar Zeroual speelt op veilig: in februari 1997 richt hij de Rassemblement National Démocratique op, een instrument om de stembusgang te winnen. De RND heeft waarschijnlijk het wereldkampioenschap verkiezingen winnen gebroken. Amper twee maanden na haar oprichting behaalde zij inderdaad de meerderheid van de te verdelen zetels in het parlement. In oktober van hetzelfde jaar doet zij er nog een schepje bovenop: nu haalt zij de meeste gemeenteraden binnen. Ondanks het feit dat er door de administratie op grote schaal fraude

is gepleegd in het voordeel van de RND, zijn er maar weinig Europese observatoren die de verkiezingen in twijfel trekken. Integendeel, telkens er verkiezingen zijn in Algerije, worden onze journalisten blind voor de realiteit en gaan zij torenhoog zweven. Alsof verkiezingen het wondermiddel zijn om het geweld te doen stoppen en de regering van enige legitimiteit te voorzien.

In Algerije bestaat de regering momenteel uit leden van de RND, het FLN en Hamas. Hamas is een beetje een buitenbeentje in de Algerijnse politiek. Het programma van Hamas verschilt maar op weinig punten van dat van het FIS. Het Hamas werd aanvaard om de legitimiteit en het democratische gehalte van het regime op te krikken. Wat Hamas van het FIS onderscheidt, is dat het steeds een voorstander is geweest van politiek entrisme. Het Hamas wil op bepaalde punten de wetgeving beïnvloeden, maar stelt zich niet tot doel de fundamenteën van het regime aan te tasten. Het FIS daarentegen wou komaf maken met de staat gecontroleerd door de FLN-elites.

Het veranderde gezicht van het geweld: radicalisering en consolidatie

In 1997 laait het geweld in Algerije opnieuw in alle hevigheid op. Massamoorden in dorpen op nog geen 50 kilometer van Algiers tonen aan dat het "residueel terrorisme", aldus het discours van de regering, helemaal niet residueel is. Tegenover de barbaarsheid van de massamoorden heeft niemand een verhaal. Hoe kan men zin geven aan zulke wrede daden?

Tegen 1994 was het leger erin geslaagd op een efficiënte manier de GIA-groepen te ontmantelen, uit te roeien en voor een deel te infiltreren¹⁴. Maar infiltreren betekent nog altijd niet manipuleren en dus ontstonden er telkens opnieuw nieuwe GIA's¹⁵. Deze "tweede-generatie-GIA's" zijn verschillend van hun illustere voorgangers. Ze zijn vooral samengesteld uit jongeren (vanaf 15, 16 jaar) die uit het delinquente milieu komen (zoals GIA-lei-

der Antar Zouabri). Deze jongeren hebben begrepen dat vechten in de naam van de jihad hen ongelooflijk snel kan verrijken. Zij hebben als zodanig weinig uitstaans met enige ideologie. Het geweld raakte daardoor steeds meer verbonden met een algemene criminalisering van de economie.

In 1994 ging de Algerijnse regering over tot een algemene liberalisering van de economie onder schoktherapie van het IMF. Het resultaat is onmiskenbaar een verstengeling van economisch, politiek en gewelddadig opportunisme. De consolidatie en radicalisering van het geweld blijft verder duren omdat de twee protagonisten, de GIA's en het leger, er beiden baat bij hebben, zij het om verschillende redenen. Wat hen bindt, is de idee dat het geweld kan geïnstrumentaliseerd worden om opwaartse sociale mobilisatie te bewerkstelligen.

De GIA's in de hoofdstad Algiers en haar voorsteden entten zich stilaan op de lokale economieën die door de liberalisering open kwamen te staan voor de internationale concurrentie. Tijdens de jaren '93 en '94 liet het leger, bij gebrek aan repressiemiddelen, de voorsteden over aan de nieuwe GIA-leiders. In die periode werd de 'racket' een algemeen fenomeen. Kleine handelaars waren geliefkoos-

De tweede-generatie-GIA's hebben met ideologie nog weinig vandoen. Ze bestaan voornamelijk uit jongeren die begrepen hebben dat je met vechten in naam van de jihad snel rijk kan worden.

de doelwitten van deze praktijk: zij die niet betaalden werden bedreigd en vermoord. Steeds meer GIA-leiders begonnen echter te begrijpen dat ze eigenlijk hun eigen economische basis ondermijnden, als ze teveel vroegen aan de bevolking. "La réussite du groupe armé dépend alors de la capacité de son chef à entretenir les ressources locales. Pour cela il doit protéger ceux qui le financent des menaces d'extorsion venant d'autres groupes"¹⁶. Dit toont aan dat de verschillende GIA's onderling en andere groeperingen (AIS, FIDA,...) elkaar als potentiële tegenstanders zagen en

elkaar ook bevochten.

De politiek van liberalisering heeft nog andere gewelddadigheden aan de oppervlakte gebracht. Vanaf 1994 keerden de GIA's zich tegen verschillende industriële complexen. Het kan geen toeval zijn dat net de fabrieken die zouden geprivatiseerd worden (wat gepaard zou gaan met massale ontslagen) doelwitten van sabotage werden. In de zogenaamde 'hars-affaire' werd duidelijk dat één 'nieuwe economische actor' in staat was de hele harsproductie op te kopen i.p.v. de vroegere staatsondernemers. De nieuwe actor laat de hars niet door één van de twee aanwezige verwerkingsfabrieken behandelen, maar

de groep. De regio heeft drie verschillende hars-experten die toekijken op de kwaliteit van de hars en de verhandeling ervan. De drie specialisten verhuisden, nadat zij - net zij - bedreigd werden. Daarnaast werd de publieke verwerkingsfabriek nabij Annaba vernield. De tweede, een privé-verwerkingsbedrijf, werd reeds viermaal gesaboteerd, maar werkt nog steeds.

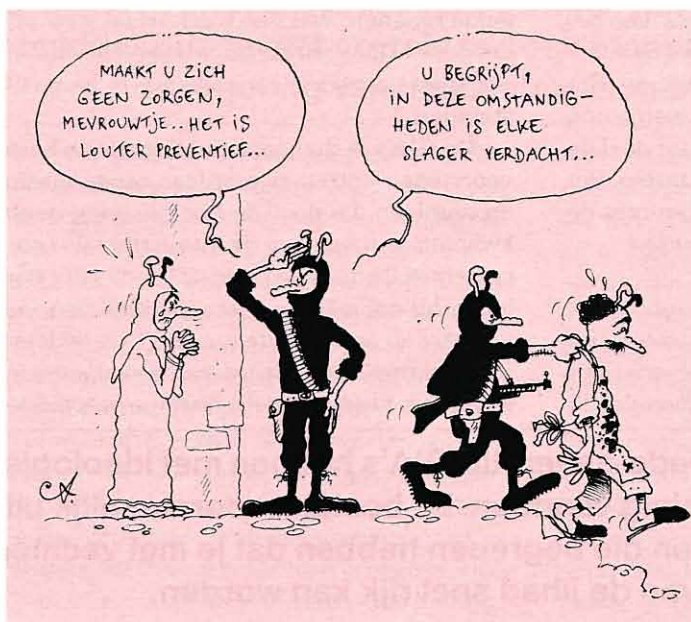
Daarnaast bestaan er uiteraard ook nog meer lucratieve economische mogelijkheden. Verschillende gewapende groepen integreren zichzelf in internationale netwerken van illegale handel in verboden producten. GIA's kopen in Marokko kif en marihuana op die ze naar

Europa transporteren. In ruil willen zij geen geld, maar wel gestolen wagens. De groeiende drugshandel in Algerije wordt steeds meer aangetoond. Nog andere GIA's ruilden baard en kamis voor een maatpak en een GSM. Sinds 1994 werden zo'n 11.000 import-export-bedrijfjes opgestart. Volgens de nieuwe wetgeving moet ergens verklaard worden van waar het startkapitaal komt. Deze bedrijfjes zijn dus de ideale partners van de GIA's die in rurale regio's opereren en hun geld willen witwassen.

De GIA's in de rurale delen van Algerije, en dan vooral in de vruchtbare Mitidjavallei, opereren op een eigen manier. Een GIA

stuurt ze naar Tunesië, waar een Italiaans-Tunesische fabriek het werk doet. Tegen een lage prijs koopt het Italiaans-Tunesisch bedrijf de hars op en verscheept het naar Europa. Een mooie som geld wordt op de Tunesische bankrekening van de privé-ondernemer gestort. De ondernemer wordt niet in Algerije betaald - en betaalt er dus ook geen belastingen - omdat het Italiaans-Tunesische bedrijf hars van slechte kwaliteit terugstuurt naar Algerije. Officieel werd de hars nooit verkocht. Volgens verschillende ooggetuigen is deze fraude alleen mogelijk met de hulp van een gewapen-

die zich inwerkt in een bepaald dorp begint steeds met een ijzeren discipline op te leggen. Alle symbolen van de staat (scholen, administratie, ziekenhuizen, ...) worden vernietigd, met als doel een totale afhankelijkheid van de lokale bevolking van de groep¹⁷. De bewoners van het dorp worden dan verplicht een belasting in geld of natura te betalen aan de groep. Na een tijd echter zijn in verschillende dorpen de bewoners in opstand gekomen. Ze beseften maar al te goed dat de gewapende strijd niet snel zou eindigen en wensten niet langer onder controle te staan van een GIA. Op dat



moment begon de GIA nog meer eisen te stellen aan de bevolking, wat uiteindelijk leidde tot de massale moordpartijen op verschillende dorpen op het platteland. Het is ook in ruraal gebied dat de GIA's beschuldigd werden van het opzetten van valse "wegversperringen". Ooggetuigen hebben vastgesteld dat deze GIA's goed georganiseerd waren en niet enkel uit waren op het geld van voorbijgangers. Publieke transportbussen werden bijna één na één leeggeroofd en vernietigd ten gunste van... de nieuwe privé-ondernemers, wiens bussen ongemoeid blijven, maar die wel meer vragen aan de passagiers. Bepaalde personen zijn dus in staat om GIA's te manipuleren om een economisch monopolie te verkrijgen. Het geldt dat de GIA erbij wint, wordt ten dele, zoals hierboven reeds vermeld, witgewassen via de import-export-bedrijven.

Het is duidelijk geworden dat de strijd voor een groot deel - zij het niet helemaal - al lang niet meer draait rond tegenstrijdige politieke projecten, maar wel rond verrijking. Het geweld maakt het mogelijk voor een "klasse van toekomstlozen" om zich opeens op korte termijn te verrijken en op te klimmen op de sociale ladder. Dit geldt echter ook voor het leger, maar dan op een andere manier.

Het hoofd van het leger, generaal Lamari, is een puur product van de hervormingen in het leger. Lamari werd stafchef van het leger in 1993 en eiste de creatie van een "speciale anti-terroristische elite-eenheid". Deze brigade vergrootte Lamari's macht en prestige, aangezien de eenheid enkele klinkende overwinningen behaalde op GIA-maquis. Lamari verzet zich tegen elke dialoog met "de islamisten", niet omdat hij de incarnatie van het secularisme zou zijn, maar wel omdat een militaire overwinning zijn macht enkel kan vergroten. Desalniettemin beseft Lamari dat een militaire overwinning niet snel in het vooruitzicht ligt en dat hij eigenlijk baat heeft bij een langdurige strijd.

De vreselijke massamoorden op dorpen net buiten Algiers tijdens de zomer van 1997

brachten het leger in opspraak. Verschillende Algerijnse vluchtelingen vertelden in Europese kranten en zelfs voor het Britse parlement dat het leger achter sommige van deze slachtpartijen zat. De Algerijnse journalist Abed Cha-

De zogenaamde 'patriotten', groepen burgers die wapens kregen om zich te beschermen, zijn vaak uitgegroeid tot actoren die actief deelnemen aan het geweld.

ref besloot na een diepgaand onderzoek in de regio dat de GIA onmogelijk over genoeg materiële infrastructuur kon beschikken om zulke aanvallen te plegen¹⁸. De vraag blijft dus nog steeds open.

Een derde groep van gewelddadige actoren zijn de zogenaamde "patriotten": Algerijnse burgers die wapens kregen om zich te beschermen. Spijtig genoeg zijn deze burgerwachten ook uitgegroeid tot "gewapende groepen". De vreselijke massamoord in Relizane waarmee we wakker werden op 1 januari 1998 werd niet door de GIA uitgevoerd, maar door een groep van "patriotten". De lokale burgemeester, Hadj Fergane, eerst benoemd door president Zeroual en daarna verkozen onder diens partij, de Rassemblement National Démocratique (RND), stond samen met zijn twee broers aan het hoofd van een doodseskader. Deze veteraan uit de onafhankelijkheidsstrijd werd een lokale despoot die iedereen vermoordde die zijn macht betwistte. "*(E)xécutions sommaires, extorsion de fonds, torture et représailles contre les familles soupçonnées de sympathie envers les islamistes. Des charniers ont été découverts et les témoignages étaient accablant*"¹⁹.

De cirkel sluit zich

Het voorbije jaar heeft zich in Algerije de cirkel gesloten. De nieuwe erszats-instituten hebben op het eerste gezicht een democratisch aura: in het parlement zetelen er verschillende partijen, elke politieke fractie kan haar mening kwijt... Niemand spreekt echter over de senaat, een instelling die in december 1997 bijna onopgemerkt werd "verkozen", t.t.z. twee derde van haar leden werd door het par-

lement gecoöpteerd, de rest door Zeroual in persoon benoemd. Deze senaat beschikt over een vetorecht.

Al bij al staan de Algerijnen opnieuw voor dezelfde deur als tien jaar geleden. Het regime van vandaag mag dan wel een deel van haar politiek personeel hebben vernieuwd, dan nog zien we dat de RND qua personeel en structuur verdacht veel lijkt op het oude FLN, dat de bureaucratie de RND genegen is zoals ze destijds de FLN genegen was, en dat de mili-

De Algerijnen staan voor dezelfde deur als tien jaar geleden. Het politieke regime lijkt verdacht veel op het oude, de bureaucratie is even machtig als voorheen en de militairen zijn nog steeds omnipresent.

taireren omnipotent en omnipresent zijn zonder dat zij openlijk de macht uitoefenen. De militairen en een kleine groep politici zijn er dus in geslaagd Algerije een democratisch aura te geven door enerzijds het FIS te diaboliseren en te criminaliseren en anderzijds hun façade-oppositie als communicatiekanaal met Europa in te zetten in ruil voor een schijnrol in het politieke systeem. De Algerijnse generaals zitten sterker in het zadel dan voordien. Oude wijn in nieuwe zakken dus. Dit jaar zijn er presidentsverkiezingen. De politieke strijd is reeds losgebarsten. De cruciale vraag blijft wie er in Algerije in staat is om het geweld te doen ophouden, de *sine qua non* voor een werkelijke vrede.

Zolang wij er enkel toe bereid zijn te luisteren naar diegenen die zeggen wat wij willen horen, zal onze analyse steeds verder van de werkelijkheid staan. Deze analyse brengt in de ogen van de Algerijnen dagelijks onherstelbare schade toe aan de geloofwaardigheid van de Europese universalistische waarden van mensenrechten. Zo'n analyse - die ook toegepast wordt op andere Arabische landen - kan enkel de kloof van onbegrip tussen de twee oevers van de *Mare Nostrum* vergroten. Op die manier blijft het Algerijnse gas veilig naar de terminals van Zeebrugge vloeien, maar of de Algerijnse bevolking daar iets mee wint, is een andere vraag.

- 1/ Ik gebruik de term 'islamisme' en niet fundamentalisme om semantische, methodologische en epistemologische redenen: zie Van Ruyssevelt, Peter, Zemni, Sami, "Deus ex machina of een duiveltje uit een doosje. Moderniseren van de islam of islamiseren van de moderniteit? Casus Tunesië", in *Noord-Zuid Cahier*, jg. 20, nr.1, maart 1995, pp.31-46. Burgat, François, *L'islamisme au Magreb*, Karthala, Paris, 1988.
- 2/ Na zijn repressief optreden tijdens de couscousrellen in 1988, waarbij vele doden vielen, was het leger, deels uit eigen wil om zijn won-

den te likken, naar de kazernes teruggeflo-ten. Het leger, dat met veel argwaan naar de democratisering keek, werd door Chadli Ben Jedid uit de kazernes gehaald en het werd

duidelijk dat het niet zomaar de aftocht zou blazen.

- 3/ Corm, Georges, "La réforme économique algérienne: une réforme malmenée?", in: *Maghreb-Machrek*, n°39, 1993, pp.9-27.
- 4/ Voor een fijnzinnige analyse van de politiek van Hamrouche zie: Rouissillion, Alain, *L'Egypte et l'Algérie au péril de la libéralisation*, CEDEJ, Caïro, 1996.
- 5/ Burgat, François, *L'islamisme en face*, La Découverte, Paris 1995, p.158.
- 6/ *Ibidem*, p.159.
- 7/ Al naargelang van de bronnen van het FIS, de Algerijnse Liga van de Mensenrechten, Human Rights Watch, Amnesty International, Reporters zonder Grenzen en de Internationale Liga voor de Mensenrechten zie: *Algérie. Le Livre noir*, La Découverte, Paris, 1997.
- 8/ Devoluy, Pierre G Duteil, Mireille, *La poudrière algérienne. Histoire secrète d'une république sous influence*, Ed. Calmann-Lévy, Paris, 1994.
- 9/ Geciteerd in *Le Soir*, 25-26 oktober, 1997, p.8.
- 10/ Burgat, François, "Ballot Boxes, Militaries and Islamic Movements", in: Kramer, Martin (ed.), *The Islamism Debate*, Dayan Center Papers, Tel Aviv, 1997, p.44.
- 11/ Uitdrukking ontleend aan François Burgat, lezing ULB, 16 maart 1998.
- 12/ Zie het boek van de voorzitter van de Algerijnse Liga voor de Mensenrechten: Ali-Yahya, Abdennour, *Algérie: raisons et déraisons d'une guerre*, L'Harmattan, Paris, 1996.
- 13/ Ali-Yahia, Abdennour, *Algérie: raisons et dérai-*

- son d'une guerre*, L'Harmattan, Paris, 1996, p.167.
- 14/ Devoluy, Pierre & Duteil, Mireille, *op.cit.*, 1994.
- 15/ Devoluy en Duteil stelden vast dat 14 maanden de maximale verblijfsperiode is van iemand in een gewapende groep.
- 16/ Martinez, Luis, *La guerre civile en Algérie*, Karthala, Paris, 1998, 177.
- 17/ Deze guerillatactiek werd ook toegepast door het Verlichte Pad in Peru.
- 18/ Charef, Abed, *Algérie. Autopsie d'un massacre*, L'Aube. Essai, Paris, 1998.
- 19/ *Jeune Afrique*, nr. 1945, pp.21-27.
-